Gemeente AALTEN

TOEKOMSTPLAN: Advies voor toekomstige exploitatie oude gemeentelijke begraafplaatsen Aalten en Dinxperlo

Bureau Funeraire Adviezen/Bureau Funeralia
Amsterdam/IJsselstein, juli 2025

Opdrachtgever:

Gemeente Aalten
Hofstraat 8
7121 DM Aalten

Contactpersoon: Mevr. J. Walvoort

Uitvoering
Bureau Funeraire Adviezen / Bureau Funeralia
Jisperveldstraat 73 / Nederlandlaan 49
1024 AC Amsterdam / 3402 AP IJsselstein

Telefoon: 06-10816145 / 06-40412804
E-mail: info@funerair.nl / info@bureau-funeralia.nl
Website: www.funerair.nl / www.bureau-funeralia.nl

Tekst en fotografie : **Bureau Funeraire Adviezen,** Leon Bok
Bureau Funeralia, René ten Dam

Redactie **:** Stichting Dodenakkers.nl

Foto voorzijde : Middenpad van de uitbreidingen in Aalten in het vroege voorjaar van 2025.

Rapport nr. 2025-144

Amsterdam/IJsselstein, juli 2025

© Bureau Funeraire Adviezen / Bureau Funeralia. Alle rechten voorbehouden.
Conform de algemene voorwaarden, artikel 5 mag het opgeleverde product door de opdrachtgever aangewend worden voor presentatie en publicatie, binnen de strekking van de opdracht. Indien foto's en teksten door opdrachtgever worden aangewend voor andere publicaties of andere doeleinden, dan dient Bureau Funeraire Adviezen / Bureau Funeralia hiervoor uitdrukkelijk toestemming te geven. Aan gebruik, anders dan voor de doelstelling van de opdracht, kan Bureau Funeraire Adviezen / Bureau Funeralia kosten verbinden.

Ondanks alle zorg die aan de samenstelling van dit rapport is besteed, kan Bureau Funeraire Adviezen / Bureau Funeralia niet aansprakelijk worden gesteld voor enige schade die ontstaat of ontstaan is, doordat Bureau Funeraire Adviezen / Bureau Funeralia bij de uitvoering van de overeenkomst is uitgegaan van door de opdrachtgever verstrekte onjuiste en/of onvolledige gegevens.

INHOUDSOPGAVE

INHOUDSOPGAVE 3
1 INLEIDING 5
2 UITGANGSPUNTEN TOEKOMSTIGE EXPLOITATIE 7
2.1 Wet op de Lijkbezorging en beheerverordening Aalten 7
2.2 Beleid gemeente Aalten 9
2.2.1 Toekomstplan 9
2.2.2 Cultuurhistorische begraafplaatsen onder de aandacht 9
2.2.3 Toekomstbestendig begraafplaatsbeleid gemeente Aalten 10
2.3 Bescherming op grond van de Erfgoedverordening 11
2.4 Stedenbouwkundige context 11
2.5 Inventarisatie Aalten en Dinxperlo 12
2.6 Demografische verwachtingen 13
3 SCENARIO'S TOEKOMSTIGE EXPLOITATIE 15
3.1 Scenario's Aalten 15
3.1.1 Samenvattend 20
3.2 Dinxperlo 20
3.2.1 Samenvattend 24
4 CONCLUSIE TOEKOMSTIGE EXPLOITATIE 26
5 VERKLARENDE WOORDENLIJST 28
6 GERAADPLEEGDE BRONNEN en LITERATUUR 30

FAM. GRAF
J.W.TEHENNEPE

1 INLEIDING

De gemeente Aalten heeft Bureau Funeralia en Bureau Funeraire Adviezen opdracht gegeven om een inventarisatie uit te voeren van de oude begraafplaats van Aalten en Dinxperlo. Daarnaast is verzocht een toekomstplan op te stellen waarin verschillende scenario's worden gepresenteerd. Dit rapport gaat in op het toekomstplan. Hierbij worden op grond van verschillende uitgangspunten en de huidige situatie van de begraafplaatsen een aantal mogelijkheden voorgesteld op grond waarvan de gemeente een keuze kan maken. Hierop kan de gemeente vervolgens het toekomstplan definiëren en vastleggen in haar beleid.

De gemeente heeft in het recente verleden al een aantal keuzes gemaakt die bepalend zijn voor de uit te werken scenario's. Zo zijn de begraafplaatsen (deels) aangewezen als gemeentelijk monument en is gekozen om de oude begraafplaats Dinxperlo te blijven gebruiken voor lijkbezorging en gaan in Aalten gedachten uit naar een inrichting met asbestemmingen. Bij haar plannen wil de gemeente wel rekening houden met de cultuurhistorische waarden.

In dit rapport wordt in hoofdstuk **twee** allereerst kort gekeken naar de uitgangspunten voor beide begraafplaatsen en wordt geschetst wat er op verschillende vlakken rondom de begraafplaatsen speelt. Er wordt onder meer gekeken naar de juridische uitgangspunten, de stedenbouwkundige en dus ook de monumentale waarden. Hiermee kunnen zo mogelijk kansen in beeld worden gebracht. In het daaropvolgende hoofdstuk **drie** wordt per begraafplaats geschetst wat zoal de scenario's zouden kunnen zijn. Daartoe worden per begraafplaats een aantal passende scenario's uitgewerkt, waarbij wordt ingegaan op de mogelijkheden voor de toekomstige exploitatie van de begraafplaatsen. Daarbij staat het behoud van de monumentale status en waarde voorop, maar wordt ook verkend hoe de cultuurhistorische waarden versterkt en bestendigd kunnen worden.

Bij elk scenario wordt gekeken wat de gevolgen (kunnen) zijn voor de korte, middellange en lange termijn. Ook wordt getracht, voor zover mogelijk, een indicatie te geven van de in te zetten middelen. In hoofdstuk **vier** worden in een conclusie een aantal concrete adviezen gegeven die direct opgepakt zouden kunnen worden.

In hoofdstuk **vijf** zijn enkele begrippen die in het rapport worden gehanteerd, nader toegelicht. Het afsluitende hoofdstuk **zes** bevat een verwijzing naar de geraadpleegde bronnen en literatuur.

2 UITGANGSPUNTEN TOEKOMSTIGE EXPLOITATIE

Beide begraafplaatsen worden nog steeds gebruikt en worden dan ook genoemd in de *Beheersverordening begraafplaatsen gemeente Aalten 2014*. Deze verordening is in oktober 2013 vastgesteld en geldt met ingang van januari 2014. Een nieuwe beheerverordening is in concept gereed. Verderop zal gekeken worden in hoeverre dit juridische kader, inclusief de concept-beheerverordening uitgangspunten geeft voor de toekomstige exploitatie.

Al eerder heeft de gemeente Aalten plannen gemaakt en beleid opgesteld inzake de exploitatie van haar begraafplaatsen. In 2024 heeft de gemeente haar plannen voorgesteld, maar daar kwam dusdanig veel reactie op dat het proces is gestaakt en nader onderzoek wordt gedaan. De onderzoeken door Bureau Funeralia en Bureau Funeraire Adviezen maken onderdeel uit van dat traject, waarbij de reacties op de eerste plannen uiteraard ook verkend worden omdat hieruit de wensen en ideeën van de bewoners van Aalten en Dinxperlo ten aanzien van de begraafplaatsen op te maken zijn. In deze verkenning zal met name gekeken worden hoe de cultuurhistorische component daarin verwerkt is. Het feit dat beide begraafplaatsen (deels) zijn aangewezen als gemeentelijk monument betekent dat er waarschijnlijk beperkingen in de mogelijkheden zijn. Verder speelt de stedenbouwkundige context van de begraafplaatsen een rol die ook bepalend is voor eventuele keuzes. Dan is er nog de in opdracht uitgevoerde inventarisatie waarbij op beide begraafplaatsen 168 grafmonumenten, waarvan 68 in Aalten en 100 in Dinxperlo zijn geselecteerd. Deze grafmonumenten vormen op de begraafplaatsen ankerpunten en met het behoud van deze grafmonumenten zal in de toekomst rekening gehouden dienen te worden. Heel kort wordt ook nog een schets gegeven van de demografische verwachtingen in de gemeente.

Waar nodig zullen ook andere kadergegevens meegenomen worden, zover van toepassing.

2.1 Wet op de Lijkbezorging en beheerverordening Aalten

In de Wet op de lijkbezorging (Wlb) wordt het kader geschetst voor de lijkbezorging in Nederland. Naast begraven betekent dat ook crematie en de daarmee samenhangende asbestemmingen. De gemeente Aalten heeft de specifieke regelgeving ten aanzien van de lijkbezorging nader uitgewerkt in de *Beheersverordening begraafplaatsen gemeente Aalten 2014*. Op de begraafplaatsen kunnen particuliere zand- en keldergraven worden uitgegeven naast de keuze voor een aantal astbestemmingen. In het concept voor 2025 worden daar algemene graven aan toegevoegd, met name in Aalten en voor uitvaarten op kosten van de gemeente. Voorts kent het concept voor 2025 ook particuliere natuurgraven en gedenkplaatsen. Natuurgraven zijn onderhoudsvrije graven met beperkingen ten aanzien van de bedekking en asbusbijzettingen. Voor het toekomstplan wordt er van uitgegaan dat de concept beheerverordening met deze toevoegingen wordt vastgesteld.

Volgens de vigerende verordening zijn op de begraafplaatsen mogelijkheden tot het verstrooien van as of deze worden aangewezen. In het conceptverordening kan de locatie door de beheerder bepaald worden (art. 13.2).

Graven worden uitgegeven voor een termijn van tien, twintig of dertig jaar (art. 14.1) met de mogelijkheid tot verlenging van tien jaar. In het concept voor 2025 wordt de termijn van uitgifte bepaald in de nadere regels, wat aanpassen in de toekomst gemakkelijk maakt. In de nadere regels voor 2025 is ook vastgelegd hoeveel overledenen of asbussen in een particulier graf mogen worden bijgezet (art. 14 en 17). Op de begraafplaatsen blijken zowel één- als twee-laags graven uitgegeven te kunnen worden. Dat geldt ook voor de natuurgraven (art. 6, concept nadere regels). Het aantal asbussen is beperkt tot maximaal twee asbussen in een urn op de grafbedekking. Er mogen dus geen asbussen **in** het graf worden bijgezet en asverstrooiing op het graf is niet toegestaan (art. 7, Nadere regels). In een algemeen of natuurgraf mogen géén asbussen worden bijgezet. De graven worden slechts voor directe begraving

uitgegeven en op volgorde van ligging (art. 13 bestaande verordening en art. 8 van de concept nadere regels). In de nieuwe situatie kunnen zelfs graven gereserveerd worden, waarbij wel het grafrecht onmiddellijk ingaat. De nieuwe uitgiftetermijn en ook die voor te reserveren graven is minimaal 10 jaar of een veelvoud van tien jaar, met een maximum van 50 jaar (art. 9 en 11, concept nadere regels). Dat op de historische begraafplaatsen van Aalten en Dinxperlo uitgifte op volgorde niet mogelijk is, zal duidelijk zijn.

Interessant in de concept nadere regels is het voorgestelde artikel 10. Daarin wordt in lid 1 aangegeven dat voor grafbedekkingen op de begraafplaats Varsseveldsestraatweg specifieke voorwaarden gaan gelden voor de verschillende velden. In de toelichting wordt aangegeven dat deze specifieke voorwaarden vastgesteld worden na vaststelling van het beleid en het herinrichtingsplan. Dat is er nog niet. Aanbevelingen uit het inventarisatierapport kunnen hier mogelijk dienen als voorbeeld voor deze voorwaarden (zie hoofdstuk 4.2.3, Inventarisatie opvallende en historische grafbedekkingen gemeente Aalten).

Van belang is dat voorgesteld wordt om in de toekomst nieuwe keldergraven niet meer toe te staan (art. 18 concept verordening). Zoals gebruikelijk dienen grafbedekkingen te voldoen aan regels en die zijn tot op heden geregeld in artikel 18. Interessant is dat in lid 5 van dit artikel wordt aangegeven dat de nieuwe grafbedekking geen afbreuk doet aan het aanzien van de begraafplaats. Deze regel kan benut worden voor het aanzien van de historische begraafplaatsen om daarmee de karakteristiek te bewaren.

Eigenaren van grafbedekkingen dienen deze zelf te onderhouden. Artikel 20 van de huidige verordening stelt enkele verplichtingen, maar in de concept verordening krijgt de gemeente de mogelijkheid om bepaald groen op de graven, dat overhangt of te hoog wordt, te verwijderen. Dat dat in sommige gevallen nodig is, blijkt in Aalten (zie afbeelding 1).

Verder speelt artikel 25 (31 in de concept verordening) een rol. Daarin wordt gesteld dat het college een lijst bijhoudt van graven die van historische betekenis zijn of waarvan de grafbedekking een opvallende kwaliteit heeft. Ondanks de aanwijzing van de begraafplaatsen als gemeentelijk monument, bestaat zo'n lijst tot op heden nog niet. In het concept van de nadere regels geeft artikel 25 aan dat de lijst minimaal eens in de tien jaar wordt geactualiseerd.

Afb. 1. In Aalten worden de verplichting inzake het onderhoud niet nageleefd door de rechthebbenden. Straks kan de gemeente op grond van de nadere regels ingrijpen.

Het is duidelijk dat de concept verordening een verruiming betekent ten opzichte van de oude verordening. Er worden ruimere termijnen geïntroduceerd en door meer regels over te hevelen naar de nadere regels kan de gemeente deze gemakkelijker en sneller aanpassen aan de praktijk. Voor de toekomstplan biedt de nieuwe voorgestelde verordening meer uitgangspunten dan de huidige verordening.

2.2 Beleid gemeente Aalten

In de afgelopen decennia heeft de gemeente Aalten veel aandacht besteed aan haar begraafplaatsen. De gemeente als zodanig kwam tot stand in 2005 en vanaf dat moment is getracht de wijze van beheer en exploitatie van alle gemeentelijke begraafplaatsen op dezelfde wijze op te zetten.

2.2.1 Toekomstplan

In 2008 werd een rapport gepresenteerd aangaande de toekomst van de begraafplaatsen in de gemeente (2008-2050). Daarbij werd gekeken waar nog beleid geformuleerd diende te worden en welke maatregelen genomen moesten worden. Streven was om een kostendekkende exploitatie te bereiken. Ten aanzien van de onderhavige historische begraafplaatsen in Aalten en Dinxperlo wordt in het rapport vermeld dat hier alleen nog bijzettingen plaatsvinden in bestaande (familie)graven. Ten aanzien van Dinxperlo wordt aangegeven dat dit een ruimtelijk/open begraafplaats is waar verschillende mogelijkheden voor begraven bestaan. De oude begraafplaats in Dinxperlo werd meegenomen in de behoefteberekening, maar met name ten aanzien van asbestemmingen (zogenaamde urnenpad). Daar zou in 2011 meer capaciteit nodig zijn voor urnengraven.

Algemeen werd ingeschat dat de meeste begravingen een bijzetting zouden betreffen (61%). In de prognose werd al uitgegaan van het feit dat crematie nog zou toenemen. Ten aanzien van de begraafcapaciteit werd rond 2020 in Dinxperlo en rond 2030 in Aalten een knelpunt gesignaleerd. De gedachte was dat rond 2025 in Dinxperlo aangevangen zou moeten worden met de aanleg van een nieuwe begraafplaats of een uitbreiding van de bestaande begraafplaats.

De komst van een crematorium van de GUV met nabij een groot asverstrooiingsterrein werd door de gemeente verwelkomd. Door de asverstrooiingen bij de GUV te concentreren zouden op de bestaande begraafplaatsen de strooivelden op termijn omgezet kunnen worden in graven. Hiermee zouden 200 graven gemoeid zijn.

In 2008 waren de begraafplaatsen in de gemeente niet kostendekkend en in het rapport zijn verschillende maatregelen voorgesteld om meer grip op de kosten en inkomsten te krijgen. Als onderdeel van de maatregelen werd al genoemd de graven met een cultuurhistorische waarde te inventariseren om ervoor te zorgen dat niet waardevolle grafmonumenten geruimd konden worden om nieuwe uitgifte mogelijk te maken.

Verder is een verkenning gemaakt naar de wijze waarop de begraafplaatsen beheerd en geëxploiteerd konden worden. Uiteindelijk is het beheer en de exploitatie in handen van het gemeentelijke apparaat gebleven.

Over de cultuurhistorie van de begraafplaatsen is in dit rapport niets vermeld. Een aantal jaren later gebeurde dat wel.

2.2.2 Cultuurhistorische begraafplaatsen onder de aandacht

Samen met vrijwilligers werden de cultuurhistorisch waardevolle begraafplaatsen in Aalten, Bredevoort en Dinxperlo geïnventariseerd, beschreven en beschermd. In 2013 werden meerdere begraafplaatsen aangewezen als gemeentelijk monument. Dit is gedaan op grond van onderzoek en beschrijvingen door het Monumenten Advies Bureau (MAB) en het Gelders Genootschap. Voor de instandhouding werd samengewerkt met vrijwilligers waarbij herstel en herinrichting de aandacht hadden. Doel was ook om de begraafplaatsen breder onder de aandacht te brengen.

Voor de begraafplaats aan de Varsseveldsestraatweg betekende de aandacht dat deze in het kader van het Centrumplan de functie van stiltepark heeft gekregen. Met het oog daarop werd een ‘laatste’ boom geplant en kreeg de begraafplaats een nieuwe ontsluiting vanaf de parkeerplaats aan de zuidzijde.

Vrijwilligers in Aalten en Dinxperlo zijn ook de geschiedenis ingedoken en hebben zo alle graven die te maken hebben met de Tweede Wereldoorlog gemarkeerd en de achterliggende verhalen uitgewerkt.

Naast een thematische Open Monumentendag in 2012 werden de begraafplaatsen ook centraal gesteld in een fietsrouteboekje dat in 2014 en 2015 verkocht werd bij de VVV. In 2015 bracht de gemeente zelf een brochure uit getiteld *Cultuurhistorische begraafplaatsen onder de aandacht*.

Nadien werd het weer wat stiller rond de begraafplaatsen, maar de vrijwilligers bleven op beide historische begraafplaatsen actief.

2.2.3 Toekomstbestendig begraafplaatsbeleid gemeente Aalten

In 2024 verscheen een nieuw rapport waarin wederom gereflecteerd werd op de kostendekkendheid van de begraafplaatsen in de gemeente. De impact van eerdere maatregelen bleek gering en nu wordt ook aangegeven dat gezien de historische en maatschappelijke ontwikkelingen een volledige kostendekkende exploitatie waarschijnlijk niet mogelijk is.

Om het beleid te verbeteren is in het rapport vooral ingezet op toekomstige natuurgraven en natuurlijk begraven. Natuurbegraafplaatsen staan steeds meer in de belangstelling en vormen volgens het rapport naast het cremeren een belangrijke 'concurrent'. In het natuurbegraven wordt een nieuw verdienmodel gezien, met als voorbeeld de natuurbegraafplaats in Doetinchem waar de gemeente een uitbreiding voor natuurbegraven heeft gerealiseerd die zeer goed loopt.

Het onderhoudsniveau van de begraafplaatsen is inmiddels teruggeschroefd naar B, waarbij de entreegebieden nog wel op niveau A worden onderhouden. Een kostenpost vormen volgens het rapport ook de voor onbepaalde tijd uitgegeven graven. Dergelijke graven zijn met name op de historische begraafplaatsen te vinden.

Voornaamste voorstellen uit het plan zijn gehele of gedeeltelijke sluiting van enkele begraafplaatsen, waaronder die in Dinxperlo. Er zouden dan mogelijkheden voor andere functies ontstaan. Ook wordt gesproken van overbrengen van historisch waardevolle grafmonumenten naar andere begraafplaatsen. Voor de begraafplaats aan de Varsseveldsestraatweg wordt voorgesteld deze her in te richten tot een multifunctioneel natuur- en historisch gedenkpark. Onderdeel van het plan is opheffing van het oudste deel om daar een mogelijkheid te scheppen voor seniorenwoningen. De plannen die geschetst worden zijn opvallend genoeg niet afgezet tegen de gemeentelijke bescherming die rust op de historische begraafplaatsen.

Deze planvorming was aanleiding voor de burgers en ondernemers in de gemeente Aalten om op een inspraakavond te reageren. De ondernemers gaven onder meer aan dat de bestaande urnenmuren niet meer in trek zijn, wel het bijzetten van urnen in een graf. Themavelden op de oude begraafplaats in Dinxperlo zouden wenselijk zijn. Ook werd aangegeven dat er wellicht een mogelijkheid is voor natuurlijk begraven op de oude begraafplaats in Dinxperlo. Onderhoud door vrijwilligers is wel iets dat moet blijven.

Afb. 2. Voorstel voor het toekomstig beheer van de oude begraafplaats in Aalten met een caleidoscoop aan functies.

De burgers gaven onder meer aan dat men zelf een graf wil uitzoeken. Een natuurbegraafplaats of natuurlijk begraven is zeker iets dat men wil. Wat

de oude begraafplaatsen betreft zijn de meeste inwoners wel bereid mee te betalen aan de instandhouding van deze plekken. Cultuurhistorische grafmonumenten wil men graag in stand houden, en als er dan toch geruimd wordt, is een verzamelgraf een goed alternatief. Het sluiten en opheffen van begraafplaatsen zien de burgers niet zitten. Als het toch gebeurt, dan als park waar vrijwilligers zich inzetten voor onderhoud. Facilitering van de vrijwilligers was ook een wens (niets voor niets).

2.3 Bescherming op grond van de Erfgoedverordening

In 2013 werden de historische begraafplaatsen in Aalten als geheel en Dinxperlo deels aangewezen als gemeentelijk monument op grond van de toen geldende Erfgoedverordening 2011. Voor Aalten maakte het Monumenten Advies Bureau (MAB) een omschrijving. De tekst sluit zeer slecht aan bij de funeraire context doordat tal van termen onjuist worden gehanteerd of verkeerde vergelijkingen worden gemaakt. De begraafplaats is als geheel beschermd, maar een aantal grafmonumenten wordt expliciet genoemd, zoals enkele graven waar rondom een smeedijzeren hekwerk is geplaatst, een niet nader geïdentificeerde kleine zerk van zandsteen nabij de entree, het grafmonument van predikant Barneveld, grafmonument voor de familie Bussinklo en nog een aantal zerken in het zogenaamde predikantenhoekje naast andere grafmonumenten op het oudste deel van de begraafplaats. Op het jongere deel van de begraafplaats worden ook een aantal opvallende grafmonumenten beschreven. Onder deze ook een losgeraakte houten stèle die zich nog wel op de begraafplaats bevindt, maar niet in situ. Gesteld wordt dat de begraafplaats door zijn aanleg, structuur en inrichting een markant en waardevol element vormt in de gemeente Aalten. Het baarhuisje is ook beschreven als een bijzonder object. Het huisje in een afgeleide Willem II gotiek dateert echter eerder van rond 1850 dan 1830.

De beschrijving van de begraafplaats in Dinxperlo is gemaakt door het Gelders Genootschap. Hier wordt in tegenstelling tot in Aalten onderscheid gemaakt door alleen het 'historische gedeelte' van de begraafplaats aan te wijzen. Afgezien van het gedeelte waar in 1997 het uitvaartcentrum werd gebouwd, is dit min of meer correct.

Ook deze tekst is geschreven door iemand met een zeer rudimentair begrip van funerair erfgoed. Tevens sluit de beschrijving niet meer aan bij de huidige toestand omdat veel van het beschreven groen inmiddels verdwenen is. De begraafplaats wordt waardevol geacht "vanwege de aanwezige grafstenen uit verschillende perioden, hoge zeldzaamheidswaarde van een gaaf behouden, zij het enigszins onderkomen begraafplaats". Zeldzaam is de verschijningsvorm in geen geval en gaaf is de begraafplaats ook niet, maar de overige criteria samen geven voldoende aanleiding de begraafplaats een gemeentelijk monument te maken. Het baarhuisje wordt niet genoemd en is ook niet monumentwaardig.

Volgens de huidige Erfgoedverordening van de gemeente Aalten zijn de gemeentelijke monumenten opgenomen in een Erfgoedregister. Voor het slopen, verstoren, verplaatsen of wijzigingen van deze monumenten is een omgevingsvergunning vereist, evenals voor herstelwerkzaamheden die het monument kunnen ontsieren of in gevaar brengen. Doel van de verordening is het beschermen, onderhouden en beheren van het cultureel erfgoed in de gemeente zodat dit behouden blijft voor toekomstige generaties.

2.4 Stedenbouwkundige context

Beide begraafplaatsen liggen in een complexe stedenbouwkundige context. Bij de aanleg was voor de locatie gekozen omdat die buiten de bebouwde kom lag en goede bereikbaarheid garandeerde. In Dinxperlo is de begraafplaats met name na de Tweede Wereldoorlog onderdeel geworden van de dorpsuitbreiding. Deze omsloot in de jaren zestig de gehele begraafplaats. In 1997 drong de bebouwing zelfs op de begraafplaats op door de bouw van een uitvaartcentrum op het oude algemene gedeelte van de begraafplaats.

Verder stonden de ontwikkelingen in de omgeving niet stil. In 2011 is een grote tuin ten zuiden van de begraafplaats kaal gemaakt en ingericht als parkeerplaats. Het beeld dat er voorheen was, van een groen kader aan die kant, is sindsdien verdwenen. Na 2023 is de situatie aan de westzijde van de begraafplaats gewijzigd door de parkeerplaats die hier ligt te vergroten. Daarbij is een bufferende haag opgegeven en kunnen nu de auto's direct tegen de haag van de begraafplaats geparkeerd worden. Met deze ingrepen is de stedenbouwkundige omgeving van de begraafplaats minder groen geworden. Wel ligt aan de oostzijde een strook groen van gemiddeld 15 meter breed dat gebruikt wordt als plantsoen met speeltoestellen voor kinderen.

Afb. 3. De stedenbouwkundige relatie tussen begraafplaats en de omgeving is sterk aanwezig.

In Aalten is de stedenbouwkundige context net weer wat anders dan in Dinxperlo. In Aalten ligt de begraafplaats aan de noordzijde direct aan een doorgaande straat met weinig parkeergelegenheid. Enkele grote wijzigingen in de afgelopen decennia zijn de bouw van twee woningen op het terrein van de voormalige doodgraverswoning aan de noordwestzijde. Aan de zuidzijde is een aanwezig gebouw vervangen door een nieuw gebouw en aan de oostzijde is de bebouwing aldaar uitgebreid met een groot appartementengebouw dat nagenoeg de hele oostzijde van de begraafplaats een nieuw aanzicht heeft gegeven. De overige woningen aan de zuidzijde liggen enigszins lager en veel groen in de tuinen aan die zijde ontneemt het zicht op de omgeving.

Al met al betekent de stedenbouwkundige situatie voor beide begraafplaatsen dat er geen ruimte is voor uitbreiding of andere grootschalige plannen.

2.5 Inventarisatie Aalten en Dinxperlo

In het voorjaar van 2025 vond op de historische begraafplaatsen van Aalten en Dinxperlo een inventarisatie plaats. Daarbij is gebruik gemaakt van eerder door vrijwilligers samengestelde lijsten, de hiervoor genoemde monumentenbeschrijvingen en vooral de kennis van de bureaus die de inventarisatie uitvoerden. Aan de hand van de door de gemeente goedgekeurde criteria werden op beide begraafplaatsen 168 grafmonumenten geselecteerd, waarvan 68 in Aalten en 100 in Dinxperlo. In Dinxperlo bevinden de meeste van deze grafmonumenten zich op het historische gedeelte dat ook aangewezen is als gemeentelijk monument. Een gering deel ligt op iets jongere vakken en betreft vaak een grafmonument dat geselecteerd is op vormgeving en materiaal.

In Aalten is sprake van een selectie over de gehele begraafplaats, behalve het historische gedeelte waar vroeger algemeen begraven werd. Daar staan nauwelijks grafmonumenten. Dit gedeelte vorm min of meer een buffer tussen het historische gedeelte en de uitbreidingen.

In de scenario's zal met de selectie omgegaan worden zoals de grafmonumenten nu aangetroffen zijn.

2.6 Demografische verwachtingen

De gemeente Aalten telt in 2025 27.471 inwoners. Dat aantal is in de afgelopen 30 jaar slechts licht gestegen (1,8%). Wat wel toeneemt is het sterftecijfer. Met in totaal zo'n 270 sterfgevallen per jaar ligt het sterftecijfer in de gemeente Aalten 10‰, bijna gelijk met het landelijk sterftecijfer. De huidige bevolkingsopbouw van de gemeente wijst erop dat er nog wel een kleine golf aan zit te komen in de komende twintig jaar, maar daarna zal het sterftecijfer weer afzwakken[1].

Het is evenwel zo dat het sterftecijfer lang niet alles meer zegt omdat steeds meer mensen zich elders laten begraven of cremeren en dan zich laten verstrooien.

[1] De cijfers voor deze paragraaf zijn afkomstig van AlleCijfers.nl waar de statistieken van gemeente Aalten zijn te vinden.

3 SCENARIO'S TOEKOMSTIGE EXPLOITATIE

Er zijn in het vorige hoofdstuk voor beide begraafplaatsen al een aantal keuzes en mogelijkheden beschreven. Door de jaren heen heeft de gemeente ten aanzien van de historische begraafplaatsen keuzes gemaakt ten aanzien van de cultuurhistorische waarden en de instandhouding daarvan. Men heeft echter nog geen invulling gegeven aan de wijze waarop dan omgegaan kan worden met de begraafplaatsen. Hieronder wordt voor beide begraafplaats een aantal mogelijkheden geschetst.

3.1 Scenario's Aalten

In de navolgende scenario's zal rekening gehouden worden met de monumentale status van de begraafplaats en de reeds genomen juridische maatregelen ten aanzien van de instandhouding van die status. Vanzelfsprekend is het uitgangspunt dat de functie van het monument is dat er lijkbezorging plaatsvindt. In de volgorde van de scenario's wordt telkens een stap verder gegaan, qua maatregelen en voorgestelde aanpassingen. De scenario's zijn vanzelfsprekend uit te breiden of te verkleinen naar mate de uiteindelijke wensen en keuzes.

A. 0-scenario.

Dit scenario houdt in dat de huidige wijze van beheer en in gang gezette aanpak van de afgelopen jaren, voortgezet worden. Dit houdt in dat de geïnventariseerde grafmonumenten behouden zullen blijven, het beheer op niveau B blijft en dat wanneer rechthebbenden dat willen er bijgezet kan worden in bestaande graven. Dit betekent ook dat het baarhuisje zijn huidige functie houdt. Als duidelijk is dat graven terugvallen aan de gemeente, dan worden deze niet opnieuw uitgegeven. De geselecteerde grafmonumenten worden door de gemeente in onderhoud genomen wanneer ze vrijvallen. Waar mogelijk dragen vrijwilligers een steentje bij in het onderhoud en de informatie over de begraafplaats.

Dit scenario betekent dat rekening gehouden wordt met de monumentale status en dat de huidige stand van zaken min of meer gehandhaafd blijft. Op termijn betekent dit dat de begraafplaats meer blijft kosten dan het oplevert, zeker wanneer er steeds minder bijzettingen plaatsvinden. Althans zo lijkt het, maar er zijn ook baten. Dat zijn baten die vaak over het hoofd worden gezien, maar de begraafplaats als groene locatie in een stedelijke omgeving levert klimaatbaten op. Verder komt zo'n groene locatie ten goede aan het woongenot van omwonenden. De inzet van vrijwilligers levert ook baten op inzake ontmoeten, kennisoverdracht en sociale controle. Verder zijn er zogenaamde verervingsbaten die positieve baten opleveren ten aanzien van het doorgeven van erfgoed aan nazaten.[2]

Het dekkingspercentage zal er echter niet van stijgen, maar dat is een kwestie van hoe men naar de plek kijkt. Mogelijk kunnen enkele toepassingen uit de informatiebijeenkomsten van 18 april 2024 uitgevoerd worden, maar dit vergt wel een investering. Dit scenario gaat er niet vanuit dat er opnieuw graven worden uitgegeven, hooguit dat er enkele mogelijkheden komen voor asbijzetting of verstrooiing.

Op langere termijn zal de begraafplaats op deze wijze een kostenpost blijven voor de gemeente. Met name het groen en openhouden van de paden zal veel middelen vergen.

Bij dit scenario wordt geadviseerd voor het onderhoud van de monumentale waarden elders financiering te vinden omdat in dit geval het in stand houden van een monument de primaire functie wordt van de begraafplaats.

[2] *Bij het platform Funerair Erfgoed over "behoud door ontwikkeling" van 6 oktober 2021 bij de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed is hier nader op ingaan.*

B. Intensiveren, behouden en hergebruik

In dit scenario wordt bewust de begraafcapaciteit geïntensiveerd, maar er worden ook twee andere opvattingen geïntroduceerd. Zo worden de monumentale grafmonumenten die teruggevallen zijn aan de gemeente in de exploitatie betrokken. Daarnaast wordt de herinrichting van het gedeelte rechts van de ingang, uitgegeven maar als natuurgraven. Daarmee wordt dit gedeelte redelijk intact gelaten maar wordt er toch begraven. Het aantal graven dat uitgegeven wordt, zal niet zo groot zijn als in scenario C, maar de investering is ook significant minder. Overigens is er in de tarieventabel (nog) geen opgave gedaan voor de uitgifte van een natuurgraf, maar met de vaststelling van de nieuwe verordening zal dat wel het geval zijn. Het maairegime op dit deel kan verminderd worden en er kan gestreefd worden naar een meer biodiverse bodembedekking.

Afb. 4. Minder intensief maaien is beter voor flora en fauna. Paden kunnen ingemaaid worden.

Verder kunnen de geïnventariseerde grafmonumenten nadat ze vrijkomen, opnieuw uitgegeven worden. Uit onderzoek naar de rechthebbenden zal ongetwijfeld naar voren komen dat veel van de geselecteerde grafmonumenten, vrij van rechten zijn. Door deze grafmonumenten te hergebruiken kunnen de graven weer opgenomen uitgegeven worden in de exploitatie. Dat hoeft niet te gelden voor de grafmonumenten op het gedeelte links van de ingang, waar de oudste grafmonumenten te vinden zijn. Hergebruik van de geïnventariseerde grafmonumenten waarborgt hun voortbestaan, terwijl dat de gemeente feitelijk geen geld kost. Een bestaand grafmonument kan opnieuw uitgegeven worden om te begraven, mits de rechthebbende het bestaande grafmonument in stand houdt. Opties voor het aanbrengen van nieuwe naamplaten zijn mogelijk, maar dienen reversibel te zijn. Op verschillende begraafplaatsen in Nederland maar ook in België wordt dit concept toegepast.

Het hergebruik van graven met een monumentaal grafmonument vereist wel enige begeleiding en zo mogelijk ook een andere benadering met betrekking tot de regels en de te betalen rechten. Voor meer informatie over hergebruik wordt verwezen naar een artikel uit 2011 over hergebruik in *De Begraafplaats.*[3]

Uitgangspunten:
- Baarhuisje houdt huidige functie;
- Onderhoud aan groen en opstallen blijft op zelfde niveau;
- Vrijvallende graven worden opnieuw uitgegeven;
- Bijzettingen worden, voor zover mogelijk, toegestaan;
- Geïnventariseerde grafmonumenten worden in onderhoud genomen wanneer ze vrijvallen en aangeboden voor nieuwe uitgifte;

[3] *Verwezen wordt naar De Begraafplaats, februari 2011.*

- Het grafveld rechts van de ingang word ingericht voor uitgifte van natuurgraven. Dit kan over een langere periode ingezet worden;
- Andere grafmonumenten kunnen eveneens worden uitgegeven voor hergebruik;
- Vrijwilligers betrekken bij het beheer en onderhoud van de monumentale grafmonumenten en het groen.

Dit scenario houdt voldoende rekening met de monumentale waarden, alhoewel dit waarschijnlijk wel duidelijk vastgelegd moet worden in een beleids- en beheerplan. Dit scenario heeft voor het grafveld rechts van de ingang wel een impact, maar die zijn ondergeschikt aan het behoud van de hele begraafplaats. Bovendien zal het uitgeven van natuurgraven hier een geringere impact hebben.

Afb. 5. Met behulp van een goed ontwerp kan het groene aanzicht van het te herontwikkelen grafvak grotendeels intact blijven, zowel bij scenario B als C.

Afgezien van het vastleggen van een aantal regels en het opstellen van een beleidsplan vereist hergebruik weinig investering. Wel is het aan te bevelen een goed communicatietraject op te zetten omdat hergebruik anders op verkeerde opvattingen stuit. In dit scenario zal het onderhoud van de monumentale grafmonumenten op den duur zichzelf kunnen bedruipen wat de kosten betreft. Gezien het gaat om oude familiegraven, is het verstandig in de communicatie de grafrechten vooral weer bij de betreffende familie of aanverwanten te krijgen.

C. Capaciteit intensiveren

In dit scenario wordt de begraafcapaciteit ten opzichte van scenario B sterk geïntensiveerd. Daarvoor dienen enkele belangrijke keuzes gemaakt te worden die de capaciteit kunnen vergroten. Daartoe wordt op termijn de strook rechts van de oude ingang opnieuw ingericht zodat hier weer nieuwe graven uitgegeven kunnen worden. Dit deel is een buffergebied tussen het gedeelte waar de oudste particuliere graven liggen en de uitbreidingen. Hier kan zeker een capaciteit van zo'n 200 plots met telkens ruimte voor twee of meer graven worden gecreëerd. Bij uitgifte tegen de huidige tarieven, uitgaand van een gemiddelde uitgiftetermijn van 20 jaar

Afb. 6. In rood het gedeelte dat in scenario B en C opnieuw ontwikkeld wordt.

zou dit goed zijn voor ongeveer € 1.200.000. De inkomsten komen wel over een langere termijn binnen en een investering voor de inrichting van dit veld zou een uitgave van dit bedrag niet te boven moeten gaan.

Ook op andere grafvelden worden zoveel mogelijk nieuwe graven uitgegeven wanneer de grafrechten vervallen zijn. Bijzettingen worden aangemoedigd, terwijl de 68 geïnventariseerde grafmonumenten uit het rapport *Inventarisatie opvallende en historische grafbedekkingen gemeente Aalten,* dienen als ankerpunten en voorbeeld voor nieuwe grafmonumenten. Op het gedeelte links van de ingang worden geen nieuwe graven uitgegeven. Hier wordt gezocht naar een versterking van het stiltepark.

Uitgangspunten:
- Baarhuisje houdt huidige functie;
- Onderhoud aan groen en opstallen blijft op zelfde niveau;
- Vrijvallende graven worden opnieuw uitgegeven;
- Bijzettingen worden, voor zover mogelijk, toegestaan;
- Geïnventariseerde grafmonumenten worden door de gemeente in onderhoud genomen wanneer ze vrijvallen;
- Het grafveld rechts van de ingang wordt over de volle lengte ingericht met rijen graven zoals op de oude uitbreidingen het geval is. Bestaande graven worden ingepast;
- Vrijwilligers betrekken bij het beheer en onderhoud van de monumentale grafmonumenten en het groen.

Dit scenario houdt voldoende rekening met de monumentale waarden, maar zal op den duur voor het aanzicht van het oude algemene grafveld wel een impact hebben. In de uiteindelijke uitwerking zullen de nieuwe rijen met graven niet per se een ander uiterlijk of karakter krijgen omdat de te plaatsen grafmonumenten min of meer op dezelfde voorwaarden worden uitgegeven. De ruimte tussen de graven kan met gras ingezaaid worden terwijl de grotere bomen die nu op dit deel staan ingepast worden. Na deze investering kan de oude begraafplaats weer meer meedraaien in de exploitatie en is de verwachting dat het dekkingspercentage in eerste instantie hoger zal komen te liggen. Verdisconteert moet worden dat op de nieuwe begraafplaats minder graven uitgegeven zullen worden, maar dit kan zo nodig opgelost worden door prijsdifferentiatie aan te brengen tussen een graf op Berkenhove en dat op de oude begraafplaats.

D. Meerdere vormen lijkbezorging introduceren

In de voorgaande scenario's werd vooral de nadruk gelegd op het intensiveren van de begraafcapaciteit van de begraafplaats. Begraven is echter niet de enige vorm van lijkbezorging. Tegenwoordig zijn ook asbestemmingen zeer populair. Gebleken is dat er nauwelijks vraag is naar urnenmuren of graven, maar des te meer in het verstrooien van as of het bijzetten in een bestaand graf. Naast de aspecten uit de voornoemde scenario's zijn er zeker ook mogelijkheden voor het optimaliseren van de exploitatie door meer asbestemmingen te creëren op de begraafplaats. Het positieve daaraan is dat de gemeente hiermee voor de inwoners de keuze inzake de lijkbezorging verbreedt. Diversificatie en historische kwaliteit zijn hier sleutelwoorden. Naast het hergebruik van de geïnventariseerde grafmonumenten kan bijvoorbeeld ook het baarhuisje ingericht worden als columbarium.

Door het hele land zijn voorbeelden te vinden van succesvolle ingebruikname van gebouwen op begraafplaats als columbarium. De voordelen van dergelijke plaatsen om urnen bij te zetten, zijn snel te geven. De urnen staan droog evenals de bezoeker en de afsluitbare ruimte staat toe dat meer persoonlijke zaken bij de urn geplaatst kunnen worden. Subtiele verlichting kan voor een gewenste sfeer zorgen die de plek ook aantrekkelijk maakt voor nabestaanden om bijvoorbeeld even in stilte bij hun geliefde te zijn. Het veilig afsluiten van het gebouw kan op verschillende manieren.

Een andere mogelijkheid, of eventueel aanvullend is het bouwen van een (open) urnenwand langs de Varsseveldsestraatweg. Deze wand kan enigszins teruggezet worden ten opzichte van de huidige haag die

eventueel geïncorporeerd kan worden, afhankelijk van het ontwerp. De haag is momenteel zeer breed maar geeft in de winter veel doorkijk. Door een slimme toepassing kan in samenhang met de haag een betere afsluiting gemaakt worden. Door hier een functionele scheidingswand in te passen die ook benut kan worden voor het bijzetten van urnen, wordt deze zijde van de begraafplaats intensiever benut. Door de voorzieningen exclusief te maken, kan een divers aanbod in de gemeente in stand worden gehouden.

Uitgangspunten:
- Baarhuisje wordt intern (deels) verbouwd tot columbarium;
- Onderhoud aan groen en opstallen blijft op zelfde niveau;
- Vrijvallende graven worden opnieuw uitgegeven;
- Geïnventariseerde grafmonumenten worden in onderhoud genomen wanneer ze vrijvallen en aangeboden voor heruitgifte;
- Het grafveld rechts van de ingang wordt ingericht voor de uitgifte van natuurgraven. Dit kan over een langere periode ingezet worden.
- Exclusieve voorziening voor asbestemming wordt gebouwd als passende afsluiting van de begraafplaats.

Dit scenario houdt op korte en middellange termijn voldoende rekening met de monumentale waarden, alhoewel dit waarschijnlijk wel duidelijk vastgelegd moet worden in een beleids- en beheerplan. Dit scenario voegt nieuwe elementen toe aan de begraafplaats die inherent zijn aan de functie. Bovendien zijn die elementen gericht op het behoud en instandhouding van de begraafplaats als geheel. Wanneer met name de voorziening voor asbestemming van voldoende kwaliteit is, vormt dit een waardevolle toevoeging aan de begraafplaats. Op langere termijn zal met name het behoud van monumentale waarden een investering vergen.

Ten opzichte van de voorgaande scenario's zal dit scenario ten aanzien van de asbestemmingen initieel een forse investering vereisen. Hiervoor kan een businesscase uitgewerkt worden om vast te stellen wat de kosten mogen zijn en hoe hoog de investering kan uitvallen. Dit scenario vereist zeker een goed onderzoek naar wensen en voorkeuren van nabestaanden alsmede naar de wijze van invulling. Ook zal gekeken moeten worden naar de omgeving, zoals wat er op Berkenhove of bij de GUV gebeurt.

E. Onderbrengen in stichting

Bij de voorgaande scenario's was duidelijk dat het initiatief en uitvoering met name ligt bij de gemeente. Er kan echter ook een scenario uitgedacht worden waarbij de lijkbezorging uitgefaseerd wordt en de nadruk vooral komt te liggen op het behoud. Omdat behoud van monumentale waarden geen kernfunctie van de gemeente is, wordt een stichting opgericht die als doel het behoud van de begraafplaats heeft. De gemeente kan ervoor kiezen deze stichting jaarlijks te ondersteunen, maar dat hoeft niet.

De stichting kan het onderhoud van de begraafplaats op zich nemen met inzet van vrijwilligers en proberen middelen te genereren door bijvoorbeeld nog wel asverstrooiingen toe te staan, gedenkmonumenten op naam te zetten en de adoptie van monumentale grafmonumenten. Een stichting kan, anders dan de gemeente, donaties en subsidies verwerven van geïnteresseerden, belangstellenden en organisaties. De stichting richt zich volkomen op de instandhouding van de begraafplaats en kan in die hoedanigheid bijvoorbeeld te zijner tijd ook het eigendom verwerven. Daarmee zijn via subsidies dan weer andere middelen te verwerven.

Een andere vorm is die van een beheersstichting die nog wel voorziet in bijzettingen en uitgifte van graven. Een dergelijke stichting draagt zorg voor onderhoud aan begraafplaats en monumentale onderdelen, verwerft middelen via derden en draagt zorg voor een voortzetting van de exploitatie zoals in de huidige situatie met eventueel toevoeging van een strooiveld. De gemeente kan technische ondersteuning bieden voor het begraven, maar zich verder uit de begraafplaats terugtrekken. Ook hiermee komt de nadruk te liggen op het monument, maar wel als functionerende begraafplaats. De stichting kan er ook voor kiezen elementen van lijkbezorging verder uit te werken, zoals het opzetten van een columbarium of toevoeging van bepaalde vorm van asverstrooiing.

Het onderbrengen in een stichting betekent dat de gemeente op termijn de jaarlijkse lasten kwijt is en de begraafplaats ook niet meer meeneemt in haar exploitatie. Daar staat tegenover dat ze de eventuele inkomsten ook niet meer krijgt, of nog slechts gedeeltelijk. Afspraken over de wijze van beheer en inzet van de stichting dienen vastgelegd te worden in een convenant en de gemeente zou een bestuurslid in de stichting kunnen benoemen om eventueel greep te houden op de begraafplaats.

3.1.1 Samenvattend

In alle scenario's wordt rekening gehouden met de monumentale waarden. In sommige worden deze versterkt, in andere in hun waarde gelaten. De minst kostbare oplossing is scenario A, maar dat heeft op den duur wel gevolgen. De begraafplaats moet immers begaanbaar en veilig blijven waardoor jaarlijks investeringen nodig zijn. In scenario E plaatst de gemeente zichzelf aan de zijlijn, maar via de omgevingsplannen kan ze nog steeds richting geven aan de wijze waarop omgegaan wordt met de begraafplaats.

Voor sommige scenario's is het aan te bevelen een tuinarchitect te betrekken. De gemeente moet daarbij wel de leiding houden en kaderstellend optreden zodat geen rommelig geheel ontstaat met telkens kleine hoekjes en veldjes.

3.2 Dinxperlo

De scenario's voor de oude begraafplaats in Dinxperlo gaan uit van iets andere omstandigheden en mogelijkheden. Bovendien zijn in Dinxperlo meer grafmonumenten geselecteerd dan in Aalten. Hier zal terdege rekening mee gehouden dienen te worden. Het urnenpad achter het uitvaartcentrum heeft nog een functie binnen de exploitatie van de begraafplaats en zal nog lange tijd in stand gehouden dienen te worden. Bovendien is voor de oude begraafplaats in Dinxperlo minder vastgelegd dan in Aalten. Zo is slechts een gedeelte beschermd en is geen andere functie toegekend aan de begraafplaats.

A. Uitbreidings-scenario.

Dit scenario houdt in dat de huidige wijze van beheer en in gang gezette aanpak, voortgezet worden. Dit houdt in dat, afgezien van de te behouden geselecteerde grafmonumenten het urnenpad achter het uitvaartcentrum uitgebreid wordt tot aan het pad achter rij 21. De geïnventariseerde grafmonumenten kunnen eventueel ter plekke behouden zullen blijven, maar de urnentuin wordt uitgebreid en aangekleed zoals het bestaande, eventueel met een strooiveld tussendoor. Op dit deel zal het beheer op een hoger niveau uitgevoerd worden dan de rest van de begraafplaats. Verder blijft de mogelijkheid bestaan om rechthebbenden te laten bijzetten in bestaande graven. Dit betekent dat het baarhuisje zijn huidige functie houdt. Als duidelijk is dat graven terugvallen aan de gemeente, dan worden deze niet opnieuw uitgegeven. De geselecteerde grafmonumenten worden door de gemeente in onderhoud genomen wanneer ze vrijvallen. Waar mogelijk dragen vrijwilligers een steentje bij in het onderhoud en de informatie over de begraafplaats. Verwaarloosde grafmonumenten op niet beschermde delen worden verwijderd zodat hier geen kosten meer voor gemaakt hoeven worden. Op termijn kan het plantsoen aan de oostzijde opgeschoven worden, maar niet nadat alle grafmonumenten verdwenen zijn. Met name het gedeelte achter het baarhuisje dat ingericht werd in de jaren zeventig kan op termijn uitgefaseerd worden en eventueel afgestoten.

Dit scenario betekent dat rekening gehouden wordt met de monumentale status zoals die nu is en dat de huidige stand van zaken inzake het beheer min of meer gehandhaafd blijft. Ook de inzet van vrijwilligers kan ongewijzigd voortgezet worden. Een gedeelte wordt opnieuw ingericht, met oog voor behoud van de daar geselecteerde grafmonumenten. Overwogen kan worden deze eventueel te verplaatsen, mits dit toegestaan wordt.

Op termijn betekent dit wel dat de begraafplaats meer blijft kosten dan ze oplevert. Maar net als beschreven bij Aalten zijn de baten er ook, zeker omdat dit een van de weinig groene locaties is in het centrum van Dinxperlo. Dit levert klimaatbaten op, maar ook komt zo'n groene locatie

ten goede aan het woongenot van omwonenden. De inzet van vrijwilligers levert ook baten op inzake ontmoeten, kennisoverdracht en sociale controle.

Het dekkingspercentage zal er echter niet van stijgen, maar dat is een kwestie van hoe men naar de plek kijkt. Ook hier kunnen mogelijk enkele toepassingen uit de informatiebijeenkomsten van 18 april 2024 uitgevoerd worden, maar dit vergt wel weer een investering. Dit scenario gaat er niet vanuit dat er opnieuw graven worden uitgegeven, behalve dat geïnvesteerd wordt in uitbreiding van de asbijzettingen.

Omdat de begraafplaats nog steeds binnen de exploitatie een rol speelt en die zelfs uitgebreid wordt, zal de financiering voor het behoud van de monumentale graven moeten komen uit de baten van de exploitatie.

B. Exclusief aanbod capaciteit creëren

In dit scenario wordt niet ingezet op uitbreiding van de capaciteit van asbestemmingen bij het zogenaamde Urnenpad, maar wordt de mogelijkheid geschapen om op het historische gedeelte rechts van de ingang opnieuw te begraven in een historische context. Dat zijn dan natuurgraven waar slechts een tijdelijke grafmarkering op geplaatst mag worden, terwijl de omgeving verder intact wordt gelaten. De capaciteit moet beperkt blijven, maar het gaat meer om de mogelijkheid scheppen dan om een compleet grafveld in te vullen.

Dit gedeelte behoeft nauwelijks opnieuw ingericht te worden, behalve dat de erfscheiding aangepast dient te worden. De haag die nu de begraafplaats afsluit is niet al te breed en mogelijk dient ook gekozen te worden voor andere soorten in de haag, zodat niemand er tussendoor kan. Andere soorten zijn bijvoorbeeld meidoorn en acer campestra. Dergelijke menghagen, samen met beuk, zijn in Nederland vrij algemeen.

De opbrengsten van de uit te geven graven kunnen worden besteed aan het behoud van de geselecteerde grafmonumenten en het algemene onderhoud. Daartoe zal de gemeente wel een besluit moeten vaststellen omdat de middelen niet toegevoegd worden aan de algemene middelen, maar direct een bestemming hebben.

Verder kan ernaartoe gewerkt worden om enkele wensen uit de burgerij uit te voeren, zoals de aanleg van een verzamelgraf voor resten uit graven die eventueel geruimd worden bij een bijzetting. Op termijn kan ook op andere delen van de begraafplaats gekeken worden of natuurbegraven mogelijk is, maar dit moet niet de structuur van de grafvelden aantasten, noch de 100 geselecteerde grafmonumenten in de weg zitten.

Afb. 7. Met name in de winter geeft de huidige haag nauwelijks beschutting of afscherming.

Uitgangspunten:
- Baarhuisje wordt plek voor vrijwilligers;
- Onderhoud aan groen en opstallen blijft op zelfde niveau;
- Bijzettingen worden, voor zover mogelijk, toegestaan;

- Geïnventariseerde grafmonumenten worden door de gemeente in onderhoud genomen wanneer ze vrijvallen;
- Het grafveld rechts van de ingang wordt ingericht voor de uitgifte van natuurgraven waarbij de bestaande grafmonumenten ingepast worden;
- Vrijwilligers blijven betrokken bij het beheer en onderhoud van de monumentale grafmonumenten en het groen.

Dit scenario houdt rekening met de monumentale waarden, maar zal op langere termijn voor het aanzicht van het oude her in te richten grafveld wel een impact hebben. Wanneer er immers weer begraven wordt, zullen deze graven tijdelijk zichtbaar zijn totdat ze weer opgaan in het geheel. Aan te bevelen is op dit vak het gras niet meer heel frequent te maaien.

Met dit scenario komt de oude begraafplaats weer meer in de exploitatie en is de verwachting dat het dekkingspercentage in eerste instantie hoger zal komen te liggen. Door echter een besluit te nemen om de baten in te zetten voor behoud, kan deze begraafplaats zichzelf waarschijnlijk bedruipen. Wel dient rekening gehouden te worden met het feit dat op de nieuwe begraafplaats mogelijk minder graven uitgegeven zullen worden, maar dit kan zo nodig opgelost worden door prijsdifferentiatie aan te brengen tussen een graf op de nieuwe begraafplaats en dat op de oude begraafplaats.

C. Vergroenen en behouden

Dit scenario borduurt voort op scenario B, maar nu worden de delen die niet onder de gemeentelijke bescherming vallen sterk vergroend. Doel daarvan is om op termijn hier wel weer graven te gaan uitgeven, maar op een meer natuurlijke wijze. Dit betekent dat op termijn de begraafcapaciteit weer wordt geïntensiveerd waarbij zo mogelijk ook asbestemmingen ingepland kunnen worden. De enkele geselecteerde grafmonumenten in het niet beschermde deel, kunnen eventueel verplaatst worden. Er zijn dus delen op de begraafplaats waar het aanzicht intact blijft, maar met name de laatste uitbreiding en de rand langs het plantsoen aan de oostzijde worden vergroend om er uiteindelijke natuurgraven te kunnen uitgeven. Dit betekent dat veel bestaande grafmonumenten worden opgeruimd.

Op het gedeelte rechts van de ingang worden nog steeds in een historische setting natuurgraven uitgegeven en de beplanting blijft daar zoals die is, behalve dat het maaien wat minder intensief wordt.

Afb. 8. Bij gereserveerde of uitgegeven natuurgraven in de randen kan passende beplanting geplant zodat de rand snel vergroend (voorbeeld Bosdrift, Hilversum).

Stoffelijke resten die aangetroffen worden bij nieuwe begravingen worden in een verzamelgraf bijgezet, zodat alle ooit hier begraven lichamen op de plek blijven.

Het gedeelte van de begraafplaats dat grotendeels intact blijft, behoudt de functie van begraven. Hier kan vooral bijgezet worden in bestaande graven.

Vrijwilligers onderhouden dit gedeelte en zorgen dat de grafmonumenten in goede staat blijven (voor zover rechthebbenden daartoe niet verplicht zijn) en dat dit gedeelte relatief open blijft.

De uitgangspunten lijken sterk op die van scenario B:
- Baarhuisje wordt plek voor vrijwilligers, maar eventueel wel aangepast;
- Onderhoud aan groen en opstallen blijft op zelfde niveau;
- Bijzettingen worden, voor zover mogelijk, toegestaan;
- Geïnventariseerde grafmonumenten worden door de gemeente in onderhoud genomen wanneer ze vrijvallen;
- Het grafveld rechts van de ingang word ingericht voor uitgifte van natuurgraven. Dit kan over een langere periode ingezet worden;
- De randen aan de oost- en zuidzijde worden vergroend en wanneer grafrechten vervallen, worden de grafmonumenten geruimd

Dit scenario houdt voldoende rekening met de monumentale waarden, alhoewel dit waarschijnlijk wel duidelijk vastgelegd moet worden in een beleids- en beheerplan. Dit scenario heeft voor het grafveld rechts van de ingang en de huidige grafvelden in de rand aan de oost- en zuidzijde wel een forse impact, maar die zijn ondergeschikt aan het behoud van de hele begraafplaats.

Afgezien van het vastleggen van een aantal aanvullende nadere regels en het opstellen van een beleidsplan vereist dit scenario een geringe investering. Het gaat vooral om een visie op de wijze waarop de begraafplaats een rol blijft spelen in het dorp Dinxperlo. Vanzelfsprekend is een goed communicatietraject van groot belang waarbij de huidige vrijwilligers in een vroeg stadium meegenomen worden.

In dit scenario zal het onderhoud van de monumentale grafmonumenten op den duur zichzelf kunnen bedruipen voor wat de kosten betreft. Gezien het gaat om oude familiegraven, is het verstandig in de communicatie de grafrechten vooral weer bij de betreffende familie of aanverwanten te krijgen.

D. Onderbrengen in stichting

Dit scenario heeft grote overeenkomsten met het scenario E voor Aalten. Doel is om de begraafplaats af te stoten en onder te brengen in een op te richten stichting die zich met name gaat bezighouden met het uitfaseren van de begraafplaats als plek om te begraven. Tijdens deze fase, die nog vele jaren kan duren, heeft de stichting als doel het behoud van de begraafplaats. De gemeente kan ervoor kiezen deze stichting jaarlijks te ondersteunen, maar dat hoeft niet. De stichting kan het onderhoud van de begraafplaats op zich nemen met vrijwilligers en proberen middelen te genereren door bijvoorbeeld asverstrooiingen en de adoptie van monumentale grafmonumenten. Verder kan ze donaties verwerven van geïnteresseerden en belangstellenden. Deze stichting richt zich volkomen op de instandhouding van de begraafplaats en kan in die hoedanigheid bijvoorbeeld te zijner tijd ook het eigendom verwerven. Daarmee zijn via subsidies dan weer andere middelen te verwerven.

Een andere vorm is die van een beheersstichting. Een dergelijke stichting draagt zorg voor onderhoud aan begraafplaats en monumentale onderdelen en verwerft middelen uit de exploitatie die gecontinueerd kan worden zoals in de huidige situatie of er wordt geïnvesteerd in uitgifte van graven, hetzij gewone particuliere dan wel natuurgraven. De gemeente kan daarbij technische ondersteuning bieden voor het begraven, maar trekt zicht net als in Aalten terug uit de begraafplaats. Ook hiermee komt de nadruk te liggen op het monument, maar wel in functie. De stichting kan er ook voor kiezen elementen van lijkbezorging verder uit te werken, zoals het bouwen van een urnenwand of columbarium.

Het onderbrengen in een stichting betekent dat de gemeente op termijn de jaarlijkse kosten kwijt is. Daar staat tegenover dat ze de eventuele inkomsten ook niet meer krijgt. Afspraken over de wijze van beheer en inzet van de stichting dienen vastgelegd te worden in een convenant en de gemeente zou een bestuurslid in de stichting kunnen benoemen om eventueel greep te houden op de begraafplaats.

3.2.1 Samenvattend

Ook in Dinxperlo wordt in alle scenario's rekening gehouden met de monumentale waarden. In sommige scenario's ligt de nadruk met name op die waarden, in andere worden deze versterkt. De minst kostbare oplossing voor de gemeente lijkt scenario A, maar dat heeft op den duur wel gevolgen. De begraafplaats moet immers begaanbaar en veilig blijven waardoor jaarlijks investeringen nodig zijn. Scenario D, mits goed uitgewerkt, zet de gemeente op afstand. Via een omgevingsplan kan ze nog steeds richting geven aan de wijze waarop omgegaan wordt met de begraafplaats. Ook de wijze waarop de gemeente eventueel participeert in de stichting kan het verschil maken.

Voor sommige scenario's, met name waar vergroend wordt, is het aan te bevelen een tuinarchitect te betrekken. Net als in Aalten dient de gemeente daarbij de leiding te houden en zal kaderstellend moeten optreden.

J.G. TE BEEST
- TE BEEST
J.J. KOLDEWEI
G.M. KOLDEWEI
- TE BEEST

4 CONCLUSIE TOEKOMSTIGE EXPLOITATIE

Voor beide begraafplaatsen is vanuit de bekende uitgangspunten een aantal scenario's voorgesteld. Uiteraard zijn nog wel enkele varianten te bedenken waarbij meer of minder nadruk ligt op behoud of juist op het begraven. Het globale uitgangspunt bij alle scenario's is wel dat de historische begraafplaatsen een rol blijven spelen in de lijkbezorging en vooral van belang worden geacht als monumentale locatie binnen de kernen, waarmee ook een invulling wordt gegeven van de toegekende status als gemeentelijk monument. Tot op heden lijkt het beheer van de begraafplaatsen niet uitgevoerd te zijn op een wijze waarbij rekening is gehouden met de monumentenstatus. In alle gevallen, los van welk te kiezen scenario is een beheerplan voor de begraafplaatsen noodzakelijk.

De gemeente kan met behulp van de scenario's komen tot een visie die als uitgangspunt dient voor het toekomstige beheer en de beheerplannen. Wanneer puur gekeken wordt naar het aspect van kostendekkendheid, dan zijn de scenario's met een stichting het sterkst aan te bevelen. Er zijn tal van gemeenten die een begraafplaats die niet of nauwelijks meer gebruikt wordt, onderbrengt in een stichting of in ieder geval uit de begrotingspost 'begraven' en overbrengt naar de post 'parken en groen'. Basis voor een goede keuze is of men de exploitatie voor beide begraafplaatsen wil doorzetten of dat men deze wil gaan beheren als een groene, monumentale omgeving. Het een sluit het ander niet uit. De inspraakavond van april 2024 liet wel zien dat de begraafplaatsen 'leven' en aandacht krijgen. De gemeente heeft in het vorige decennium hier sterk op gestuurd door het funeraire erfgoed te omarmen. Daar is in de laatste jaren minder sprake van getuige gepresenteerde plannen.

Bureau Funeraire Adviezen en Bureau Funeralia willen duidelijk maken dat in de toekomstige exploitatie en beheer een goede keuze gemaakt dient te worden tussen streven naar behoud als monument en streven naar behoud als begraafplaats. In de scenario's is getracht te laten zien dat dit samen kan gaan. Door enkele of meerdere punten uit te voeren, kan waarschijnlijk het dekkingspercentage verhoogd worden. Wel dient rekening gehouden te worden met het feit dat voor oudere, historische begraafplaatsen met hoge monumentale waarden een dekkingspercentage van 50% al een behoorlijk goed resultaat is.

De gemeente zal bij het verdere traject gebruik kunnen blijven maken van de expertise en kennis van beide bureaus, maar aangeraden wordt bij herinrichtingsplannen ook een ervaren tuin- of landschapsontwerper te betrekken. Die zal eerst een analyse dienen op te stellen van het huidige groen en afhankelijk van het te kiezen scenario een voorstel moeten opstellen voor de verdere inrichting.

Gezien de opmerkingen over de beschrijvingen van de gemeentelijke monumenten in zowel dit rapport als het inventarisatierapport, is het aan te bevelen om deze beschrijvingen te laten actualiseren.

Los van alle toekomstscenario's zal de gemeente zich bewust moeten zijn van het op orde hebben van de administratie van de begraafplaatsen. Dit kan ook gebruikt worden voor een goede plattegrond van de begraafplaatsen. Ten aanzien van de rechten zal mogelijk een oproepingstraject voor rechthebbenden opgestart moeten worden. Dit kan een meerjarig project zijn, maar dat geeft wel duidelijkheid over welke graven geruimd kunnen worden. Het is daarnaast aan te bevelen de communicatie af te stemmen op de richting die ingeslagen gaat worden.

5 VERKLARENDE WOORDENLIJST

In dit rapport worden een aantal begrippen en termen gebruikt waarvan niet voor iedereen onmiddellijk duidelijk is wat daarvan de betekenis is. Zeker in de context van funerair erfgoed kan de betekenis van zo'n woord anders zijn dan in het dagelijks taalgebruik. Hieronder worden de in dit rapport gehanteerde begrippen uitgelegd in hun funeraire context:

asbestemming: bestemming die de as kan krijgen na crematie. Na de eerste crematie in Nederland in 1914 werd de as vooral bewaard in urnen. Deze konden worden geplaatst in overdekte columbaria of in een bestaand graf bijgezet. Later konden urnen ook geplaatst worden in eenvoudige nissen in zogenaamde urnenmuren. Bijzetten in een urnengraf of urnentuin behoort inmiddels ook tot de mogelijkheden. Verstrooiing op diverse manieren is ook een wijze van asbestemming geworden.

begraafplaats: terrein waar stoffelijke resten van overledenen begraven, bijgezet of verstrooid worden, niet gelegen rond een kerk. In die zin te onderscheiden van een kerkhof.

exploitatie: is het uitbaten van bezittingen, in dit geval een begraafplaats. Feitelijk draait het bij exploitatie van een begraafplaats om een stuk grond dat bestemd is voor de bezorging van stoffelijke resten en dit op een dusdanige wijze te doen dat dit kostendekkend is. In zo'n exploitatie-gedachte worden culturele waarden of het plezier dat men er aan kan beleven niet mee gerekend.

graf: ruimte waarin één of meerdere lijken worden begraven, de plaats waar iemand begraven ligt.

kostendekkend: een begrip dat vaak gebruikt wordt om een percentage uit te drukken in welke mate de baten opwegen tegen de lasten. Bij een goed inzicht in de mate van kostendekkendheid is de investering vaak ook meegenomen, maar vaker wordt alleen gekeken naar de jaarlijkse balans van baten en lasten. In Nederland is voor veel gemeentelijke begraafplaatsen een kostendekkendheid van zo'n 80% gebruikelijk.

lijkbezorging: de wijze waarop in een maatschappij de doden worden bezorgd. In Nederland is dat vooral door het stoffelijke overschot te begraven dan wel te cremeren. Ontwikkelingen binnen de lijkbezorging betreffen vooral de wijze waarop het lichaam zo klein mogelijk gemaakt kan worden opdat het geen ruimte in beslag neemt. Vriesdrogen of resomeren (oplossen in vloeistof) zijn in de Nederlandse lijkbezorging (nog) niet toegestaan. Het bestemmen van as na een crematie valt ook onder de lijkbezorging.

monument: verschillende betekenissen: 1. Gedenkteken, opgericht ter herinnering aan een historische persoon of gebeurtenis. Komt voor in verschillende vormen, maar veelal als zuil, naald, boog, stand- of borstbeeld, tombe, epitaaf en dergelijke. 2. Bouwwerk dat door zijn grootse, schone of kunstzinnige vormen opmerkelijk is of door de eraan verbonden historische aspecten van belang wordt geacht. Ook om zijn kunst- en bouwgeschiedenis, geschiedkunde of technologie kan het bouwwerk worden gewaardeerd. Een veelvoud van dergelijke bouwwerken kan ook als monument worden beschouwd. Ingevolge de Monumentenwet kunnen dergelijke gebouwen of objecten wettelijke bescherming genieten.

natuurgraf: een graf dat gelegen is in min of meer natuurlijke situatie en verder alleen een tijdelijke grafbedekking kent. Deze graven kunnen als particulier graf worden uitgegeven, bij voorkeur enkeldiep om zo weinig mogelijk verstoring te hebben. Asbusbijzettingen zijn niet toegestaan, wel kan in het graf eventueel een asverstrooiing plaatsvinden;

scenario: studie waarbij gekeken wordt wat de mogelijkheden en gevolgen zijn van bepaalde keuzes. In een scenario wordt

nagedacht over mogelijke ontwikkelingen. Een scenario (het woord is afkomstig uit de toneel/film wereld) is een beschrijving van een mogelijke toekomst, waarbinnen een bepaald plan ontwikkeld kan worden. Aangezien de toekomst niet voorspeld wordt, omvat een dergelijke studie meestal meerdere scenario's.

6 GERAADPLEEGDE BRONNEN en LITERATUUR

Literatuur en bronnen:

- Bureau Funeralia; *Inventarisatie opvallende en historische grafbedekkingen. Oude gemeentelijke begraafplaatsen Aalten en Dinxperlo,* IJsselstein, juli 2025.
- Gemeente Aalten: Toekomst begraafplaatsen in de gemeente Aalten, 2008.
- Gemeente Aalten: Toekomstbestendig begraafplaatsbeleid gemeente Aalten, augustus 2024
- Gemeente Aalten: Natuurgraven in de gemeente Aalten, september 2024
- Gemeente Aalten: Cultuurhistorische begraafplaatsen onder de aandacht. 2015
- Beheersverordening begraafplaatsen gemeente Aalten 2014, oktober 2013, effectief vanaf 1 januari 2014.
- Beheerverordening gemeentelijke begraafplaatsen Aalten 2025, september 2024. Nog niet vastgesteld of effectief.
- Nadere regels voor grafbedekkingen op gemeentelijke begraafplaatsen gemeente Aalten 2014, 28 januari 2014. Effectief vanaf dat moment.
- Gemeente Aalten: Nadere regels gemeentelijke begraafplaatsen Aalten. September 2024. Nog niet vastgesteld of effectief.

Internet:

- Algemene informatie over begraafplaatsen en symboliek: www.dodenakkers.nl
- Gemeentelijke monumenten Aalten: https://www.aalten.nl/erfgoedregister
-